

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Комюніке Секретаря Європейського суду з прав людини стосовно рішення у справі «Баятан проти Вірменії» («*Bayatan v. Armenia*»)

Реферативний переклад*

Ключовий висновок: засудження особи, що ухилилася від військової служби за релігійними переконаннями, не є порушенням Конвенції.

У рішенні, ухваленому 27 жовтня 2009 року у справі «Баятан проти Вірменії», Європейський суд з прав людини (далі — Суд) постановив, що

— не було порушення ст. 9 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) (свобода думки, совісті і релігії).

Обставини справи

Заявник є громадянином Вірменії, народився 1983 року. Він є членом релігійної організації «Свідки Єгови».

Пана Баятана визнали придатним для військової служби, а весною 2001 року призвали для її проходження. Заявник звернувся до військового начальства та Генеральної прокуратури, зазначаючи, що він відмовляється виконувати військовий обов'язок з релігійних переконань, але готовий до проходження альтернативної служби. У середині травня 2001 року заявник не з'явився за викликом на призовну дільницю. До того ж він поїхав з дому на певний час, аби не бути приведеним до війська силоміць. Два тижні по тому Парламентська комісія з державних та юридичних справ повідомила п. Баятана про те, що він повинен пройти службу в армії, оскільки

ки у Вірменії немає закону про альтернативну службу.

У жовтні 2001 року заявника обвинуватили в ухиленні від призову на строкову військову службу та взяли під варту. У жовтні 2002 року п. Баятана було засуджено до позбавлення волі строком на півтора року. Апеляційний суд збільшив цей строк до двох з половиною років, обґрунтовуючи це тим, що заявник не визнав своєї вини та переховувався від слідства. Цей вирок був підтриманий Касаційним судом у січні 2003 року. У липні цього ж року п. Баятана було звільнено на поруки після того, як він провів в ув'язненні десять з половиною місяців.

Зміст рішення Суду

Заявник стверджував, що його засудження за відмову пройти службу в армії порушувало свободу думки, совісті та віросповідання, гарантовану ст. 9 Конвенції. Він також зазначав, що ця стаття має тлумачитися у світлі умов сьогодення, а саме у зв'язку з тим фактом, що більшість держав — учасниць Ради Європи визнали право на відмову від військової служби з мотивів віросповідання, а сама Вірменія, перш ніж стати членом Ради Європи, у 2000 році оголосила про своє «вибачення перед усіма засудженими за відмову від служби з релігійних переконань».

Суд передусім відзначив слушність посилення п. Баятана на ту обставину, що більшість держав — учасниць Ради Європи ухвалили закони, які передбачають альтернативну службу для осіб, котрі відмовляються від військової служби з мотивів віросповідання.

Однак ст. 9 Конвенції має бути прочитана разом з п. «b» ч. 3 ст. 4 Конвен-

* Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання комюніке Секретаря суду здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України П. М. Рабіновичем, М. Ю. Пришляк, Т. Т. Полянським.

ції, що вилучає із поняття «примусова праця» будь-яку службу військового характеру або — у випадку, коли особа відмовляється від неї з мотивів особистих переконань у країнах, де така відмова визнається, — службу, яка вимагається замість обов'язкової військової служби. Суд зауважив, що ухвалення рішення про визнання відмови до проходження військової служби з релігійних або політичних мотивів є вибором кожної держави-учасниці. У той час, коли заявник відмовився виконувати військовий обов'язок з мотивів віросповідання, у Вірменії не визнавалося право на таку відмову. Тому, навіть не-

зважаючи на те, що п. Баятан міг виправдано сподіватися на отримання можливості пройти альтернативну службу з огляду на акт вибачення держави перед усіма засудженими за відмову від військової служби з релігійних мотивів, його засудження не порушувало конвенційних прав.

Суд зрештою додав, що нещодавно у Вірменії таки було ухвалено закон про альтернативну службу, але й відразу констатував, що його зміст та сфера застосування знаходились поза межами заяви п. Баятана.

Тому Суд постановив, що не було порушення ст. 9 Конвенції.

**Комюніке Секретаря Європейського суду з прав людини
стосовно рішення Великої палати у справі
«Карт проти Туреччини»
(«Kart v. Turkey»)**

Реферативний переклад

Ключовий висновок: зупинення кримінального провадження на підставі наявності парламентського імунітету не порушило право заявника на доступ до суду.

У рішенні, ухваленому 3 грудня 2009 року у справі «Карт проти Туреччини», Європейський суд з прав людини (далі — Суд) постановив, що

— не було порушено ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція).

Обставини справи

Заявник Атілла Карт є громадянином Туреччини, народився 1954 року та мешкає у м. Анкарі.

На парламентських виборах 2002 року заявника обрали депутатом парламенту (Національної асамблеї) від Народної республіканської партії. Перед виборами, коли п. Карт ще працював юристом, проти нього було порушено дві кримінальні справи стосовно образи заявником державного службовця та іншого юриста.

Як член парламенту п. Карт набув депутатської недоторканності. Відтак на підставі ст. 83 Конституції Туреччини провадження проти нього було зупинено. Ця стаття визначала, що не може бути заарештовано, допитано, затримано чи засуджено члена парламенту, який до чи після виборів вчинив правопорушення, за винятком тих випадків, коли Національна асамблея проголосує за зняття імунітету.

Від Прем'єр-міністра до парламенту надійшло два запити про зняття із заявника недоторканності. Втім парламент вирішив зупинити кримінальне провадження проти п. Карта на строк його депутатських повноважень.

Заявник оскаржив таке рішення парламенту на його пленарному засіданні, стверджуючи, що має право на справедливий суд, однак його клопотання про зняття депутатської недоторканності залишилися у черзі питань до розгляду у парламенті упродовж майже двох років, тобто до часу проведення наступних парламентських виборів.

Пана Карта було знову обрано до парламенту. У січні 2008 року спікер Національної асамблеї повідомив заявника, що його клопотання ще досі залишається у черзі для розгляду.

Зміст рішення Суду

Спираючись на ч. 1 ст. 6 Конвенції, п. Карт скаржився на те, що його було позбавлено права на справедливий суд і це призвело до неминучого обмеження його права на захист, а відтак він не мав можливості відновити свою репутацію.

Суд не вважав своїм завданням абстрактно вирішувати питання про обсяг захисту, який держави — учасниці Конвенції надають членам парламентів. Натомість Суд мав з'ясувати, як парламентський імунітет п. Карта позначився на його праві на розгляд справи у суді.

Для Суду це була перша справа, коли особа, наділена парламентським імунітетом, скаржилася на те, що цей імунітет перешкодив їй відповісти у суді.

Парламентський імунітет спрямовувався на досягнення законної цілі — гарантування безперешкодного функціонування парламенту та захисту його цілісності й незалежності. Суд зауважив, що хоча імунітет, яким володіли депутати турецького парламенту, був ширшим, аніж в інших країнах, він мав свої межі, а отже, не міг бути надмірним.

Процедура розгляду запитів стосовно зняття парламентського імунітету у Туреччині регулювалася Конституцією та Регламентом Національної асамблеї. Пан Карт скаржився на те, що механізм прийняття відповідних рішень не був прозорим. Суд, зі свого боку, відзначив, що рішення стосовно застосування парламентської відповідальності були політичними за своєю природою, а тому вони не могли відповідати таким же критеріям прозорості, як судові рішення.

Далі Суд зауважив, що заявник мав можливість подати заперечення на рі-

шення про зупинення кримінального провадження проти нього. Більше того, відмова зняти його парламентський імунітет не може розглядатися дискримінаційною чи свавільною, оскільки подібні запити як стосовно депутатів більшості, так і стосовно опозиційних депутатів також не були задоволені.

Кримінальне провадження проти п. Карта не було закритим, а відтак не було заперечень стосовно того, що непевність, притаманна для будь-якої кримінальної справи, посилювалася відповідною парламентарною процедурою. Адже затримки, які ця процедура породжувала, спричинили відповідні відкладення у визначенні звинувачення проти п. Карта. А втім, оскільки заявник балотувався кандидатом на двох парламентських виборах поспіль, він як юрист добре розумів, що статус депутата, вочевидь, затримає розгляд кримінальних справ, порушених проти нього. Суд, зрештою, підкреслив, що результати рішень парламенту стосовно імунітету п. Карта мали наслідком лише зупинення ходу правосуддя і не мали на меті якимось чином вплинути на нього по суті.

Шкода, котру, як стверджував заявник, він зазнав внаслідок порушення кримінальних справ проти нього, є неминучим наслідком будь-якого державного звинувачення проти особи. Проте, на думку Суду, репутація п. Карта гарантувалася дотриманням принципу презумпції невинуватості. Відмова парламенту позбавити його імунітету була лише перешкодою для визначення кримінального звинувачення, однак не позбавила заявника можливості отримати вирішення своєї справи по суті. Отож, згадана відмова не була непропорційною до законної цілі, котра полягала у захисті парламенту.

Тому Суд постановив, що порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції не було.

**Комюніке Секретаря Європейського суду з прав людини
стосовно рішення у справі «Бухакорт проти Франції»,
«Гардел проти Франції», «М.Б. проти Франції»
(«*Bouchacourt v. France*», «*Gardel v. France*», «*M.B. v. France*»)**

Реферативний переклад

Ключовий висновок: внесення інформації про осіб, які вчинили статеві злочини, у загальну базу даних не порушує їхнє право на повагу до приватного життя.

У рішеннях, ухвалених 17 грудня 2009 року у справах «Бухакорт проти Франції», «Гардел проти Франції» та «М.Б. проти Франції», Європейський суд з прав людини (далі — Суд) постановив, що

– не було порушено ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція).

Обставини справи

Заявниками є троє громадян Франції: Бернард Бухакорт, 1959 р.н., мешкає у м. Тулузі, Фабріс Гардел, 1962 р.н., у даний час відбуває покарання у в'язниці, та М.Б., 1943 р.н., проживає у м. Мілані. Кожного з них було засуджено за вчинення згвалтування неповнолітніх осіб. Вироки у справах заявників були постановлені відповідно у 1996, 2003 та 2001 роках.

9 березня 2004 року у Франції було ухвалено Закон № 2004-204, відповідно до якого передбачалося створення національної бази даних про осіб, які вчинили статеві злочини. Цей закон набув чинності 30 червня 2005 року. Згадану базу даних згодом також було поповнено переліком осіб, що вчинили насильницькі злочини.

У серпні і листопаді 2005 року та у лютому 2006 року заявників повідомили про внесення даних про них у вказану базу на підставі перехідних положень Закону № 2004-204.

Зміст рішення Суду

Спираючись на ст. 7 (ніякого покарання без закону) та ст. 8 Конвенції (право на повагу до приватного життя), заявники скаржилися на те, що інформацію про них було внесено у базу даних про осіб, які вчинили статеві злочи-

ни. Також заявники стверджували про неправомірне зворотне застосування до них закону.

Внесення інформації про особу у відповідну базу даних мало на меті запобігти та відвернути вчинення злочинів, а отже, за своєю суттю, не могло вважатися кримінальною санкцією чи яким-небудь каральним заходом. Таке внесення інформації також накладало на відповідних осіб обов'язок щороку підтверджувати правильність даних про місце свого проживання, а також у разі їх змінення протягом двох тижнів повідомляти про це. Ці обов'язки мали виконуватися упродовж 30 років після відбування покарання. Вони, на думку Суду, не були достатньо серйозними, аби розглядатися як покарання.

Отож Суд дійшов висновку, що внесення інформації про особу у базу даних про осіб, які вчинили статеві злочини, та обов'язки, котрі виникали в особи внаслідок цього, не були «покаранням» у сенсі ч. 1 ст. 7 Конвенції. Суд відзначив, що зазначений захід має розглядатися як превентивний, до якого не повинен застосовуватися принцип неприпустимості зворотної дії закону в часі, передбачений ст. 7 Конвенції.

Стосовно скарги заявників на порушення ст. 8 Конвенції Суд вказав, що захист приватної інформації про особу має фундаментальне значення для здійснення нею права на повагу до приватного та сімейного життя, зокрема тоді, коли ці дані опрацьовуються автоматично. При цьому той факт, що ця інформація використовується лише поліцією у правоохоронних цілях, не має ніякого значення.

Суд не піддавав сумнівам превентивні цілі створення та підтримання функціонування згаданої бази. Статеві злочини є, вочевидь, тим видом кримінально-небезпечної поведінки, що особливо засу-

джується. Діти та інші вразливі верстви населення мають ефективно охоронятися державою від таких діянь.

Суд відзначив, що заявники мали гарантовану можливість подати клопотання про вилучення з бази даних інформації про них, а строк її збереження, який становить 30 років, не був, на його думку, непропорційним з огляду на мету зберігання відповідної інформації.

І, зрештою, Суд звернув увагу на те, що використання відповідної інформації

судовими, правоохоронними чи адміністративними органами було предметом конфіденційності та обмежене чітко визначеним переліком випадків.

Суд, відтак, дійшов висновку, що система внесення у загальну базу даних інформації про осіб, які вчинили статеві злочини, відповідає вимозі справедливого балансу між приватними та публічними інтересами, про котрі йшлося у цій справі. Тому Суд постановив, що ст. 8 Конвенції порушена не була.

**Комюніке Секретаря Європейського суду з прав людини
стосовно рішення у справі «Дудник проти України»
(«Dudnyk v. Ukraine»)**

Реферативний переклад

Ключовий висновок: порушення виявилось у неефективному розслідуванні обставин смерті сина заявниці.

У рішенні, ухваленому 10 грудня 2009 року у справі «Дудник проти України», Європейський суд з прав людини (далі — Суд) постановив, що

— було порушено ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція).

Заявниця не звернулася по отримання справедливої сатисфакції на підставі ст. 41 Конвенції, тому Суд не призначив їй жодної грошової компенсації.

Обставини справи

Заявниця Катерина Дудник є громадянкою України, народилася у 1959 році та мешкає у м. Чапаївці.

30 травня 2000 року син заявниці став жертвою нападу: невідомий пробив хлопцеві череп. Це сталося у коридорі університетського гуртожитку, в якому проживав потерпілий. Хлопець помер через дев'ять днів після того як зазнав травми, так і не прийшовши до тями. У червні 2000 року було порушено кримінальну справу щодо факту заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, які призвели до смерті потерпілого. У період від вересня 2000 року до жовт-

ня 2004 року розслідування справи кілька разів зупинялося через неможливість встановити особу винного. Також кілька разів для вчинення потрібних дій слідчі органи спонукувались прокуратурою, однак цілком чи частково такі вказівки прокуратури слідчими не були виконані. Були й такі ситуації, коли представники прокуратури та міліції самі визнавали перед заявницею неналежність розслідування обставин смерті її сина. Загалом слідчі провели у справі 47 допитів, одну очну ставку, два обшуки, а також дві медичні експертизи. Кримінальне провадження у справі досі триває.

У 2003 році п. Дудник звернулася до суду з позовом проти університету про компенсацію шкоди. Суди визнали, що університет не є відповідальним за заподіяння шкоди сину заявниці.

Зміст рішення Суду

Спируючись на ст. 2 Конвенції, п. Дудник скаржилася на неспроможність органів влади виявити та покарати осіб, винних у пораненні її сина, що призвело до його смерті.

Суд передусім зауважив, що розслідування у справі досі триває. Більше того, попри інформацію про низку допитів, розроблені схеми розслідування

та проведені експертні дослідження, органи влади не надали жодного конкретного документа про те, яких саме осіб допитували, які слідчі версії вивчалися, та про те, яку інформацію було отримано внаслідок проведених слідчих дій. Окрім цього, вказівки прокурора не завжди виконувалися, а зволікання у провадженні істотно зашкодили перспективам його успішного завершення. Суд також зауважив, що компетентні органи самі неодноразово визнавали наявність серйозних недоліків у про-

веденні слідства. Тому Суд дійшов висновку, що органи влади виявилися неспроможними зробити усе належне та необхідне для встановлення особи, винної у заподіянні сину заявниці тяжких тілесних ушкоджень, котрі призвели до його смерті. Отож, було порушено ст. 2 Конвенції.

Суд не задовольнив скаргу п. Дудник стосовно несправедливості розгляду національними судами її позову проти університету, визнавши необґрунтованість цієї скарги.

Комюніке Секретаря Європейського суду з прав людини стосовно рішення у справі «Коктиш проти України» («Koktysh v. Ukraine»)

Реферативний переклад

Ключовий висновок: екстрадиція заявника до Білорусі буде порушенням Конвенції.

У рішенні, ухваленому 10 грудня 2009 року у справі «Коктиш проти України», Європейський суд з прав людини (далі — Суд) постановив, що:

– мало місце порушення ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція);

– було порушено ч. 1, 4, 5 ст. 5 Конвенції;

– було порушено ст. 13 Конвенції у поєднанні зі ст. 3.

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив заявникам сплатити 7000 євро як компенсацію моральної шкоди.

Обставини справи

Заявник п. Ігор Коктиш є громадянином Білорусі, народився у 1980 році. Зараз він знаходиться в ув'язненні в ізоляторі тимчасового тримання (далі — ІТТ) № 15 у м. Сімферополі.

У грудні 2001 року білоруський суд виправдав заявника від звинувачень у вбивстві та грабежі. Суд, зокрема, визнав, що зізнання заявника було отримано недозволеними методами із

застосуванням у процесі допитів сили. У травні 2002 року виправдувальний вирок суду було скасовано внаслідок перегляду справи у порядку нагляду за скаргою прокурора. Відтак провадження у справі було відновлено.

У червні 2002 року заявник переїхав до України. Тоді ж стосовно нього у Білорусі було видано постанову про міжнародний розшук та арешт. У червні 2007 року його було затримано в Україні (у м. Севастополі). Заявника було взято під варту до часу його екстрадиції. У липні 2007 року Генеральний прокурор Білорусі звернувся із клопотанням про екстрадицію, надавши запевнення, що заявник не буде засуджений до смертної кари. Через три місяці ці запевнення були ще раз підтверджені. До того ж були подані нові гарантії того, що заявника не буде піддано катуванням, іншому неналежному поведженню чи дискримінації. Стверджувалося про забезпечення заявнику справедливого судового розгляду та надання, у разі необхідності, медичної допомоги.

Відповідно до правила 30 Регламенту Суду у жовтні 2007 року Суд застеріг Україну від екстрадиції п. Коктиша

до Білорусі. У травні 2008 року суд у м. Севастополі повідомив заявника, що у зв'язку з відсутністю відповідних юридичних підстав його клопотання про звільнення з-під варті до часу екстрадиції не може бути розглянуто.

Після спливу 20 днів перебування в ІТТ заявника було перевезено до слідчого ізолятора (далі — СІЗО) № 15 м. Сімферополя. Заявник стверджував про неналежність умов його ув'язнення у цих установах та умов перевезення із одного ізолятора до іншого. Уряд України оспарював більшість скарг заявника.

Зміст рішення Суду

Спираючись на ст. 3 Конвенції, п. Коктиш скаржився на те, що у разі його видворення до Білорусі йому загрожує засудження до смертної кари, катування та несправедливе судочинство. Зазначаючи про порушення ст. 3 Конвенції, заявник стверджував про неналежні умови його затримання, перевезення та про ненадання достатньої медичної допомоги. Посилаючись на ст. 5 та ст. 13 Конвенції, він скаржився на незаконність його затримання та відсутність можливості оскаржити це затримання у суді.

Суд передусім зауважив, що він не може досліджувати можливі результати розгляду справи заявника у Білорусі. Проте міжнародні організації доповідали про численні порушення прав людини у цій країні, зокрема про катування чи інші форми неналежного поводження, а також про істотні проблеми у співпраці національних органів з міжнародними структурами по правах людини. Самі білоруські суди визнавали, що п. Коктиш зазнав неналежного поводження, перебуваючи у попередньому ув'язненні у Білорусі. Зазначені обставини дово-

дять недостатність офіційних запевнень з боку Білорусі стосовно того, що до заявника не буде застосована смертна кара і що він не зазнає неналежного поводження. Тому Суд одностайно постановив, що Україна порушить свої зобов'язання згідно зі ст. 3 Конвенції, якщо передасть заявника компетентним органам Білорусі.

Суд відзначив, що він вже визнавав у попередніх справах порушення стосовно умов тримання затриманих у Севастопольському ІТТ. Стосовно умов перебування заявника у СІЗО Суд зауважив, що Уряд не надав жодних доказів на підтвердження своєї оцінки цих умов. У визначенні достовірності показань заявника щодо умов його тримання у зазначеній установі та умов перевезення до неї Суд покладався на висновки Уповноваженого України з прав людини та доповіді Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. З огляду на це Суд дійшов висновку про порушення ст. 3 Конвенції. Суд не визнав порушень у частині скарги заявника щодо неналежності достатньої медичної допомоги.

Розглядаючи скарги на порушення ч. 1, 4 та 5 ст. 5 Конвенції, Суд не знайшов підстав дійти іншого висновку, ніж того, якого він досягав щодо відповідних питань у попередніх справах. Тому Суд одностайно постановив про порушення згаданих приписів Конвенції.

Суд також визнав порушення ст. 13 Конвенції, відзначивши, що у заявника не було ані ефективних, ані доступних засобів захисту його скарг на умови його попереднього ув'язнення.